

Василь Миколайович Стратонов

Кафедра національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонський державний університет
Херсон, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Проблеми національної безпеки в Україні були завжди актуальним питанням, про це свідчить, як державна політика, так і законодавче забезпечення її реалізації. Тому в забезпеченні Національної безпеки України вивчалоя ряд питань, які потребували охорони державою суспільних відносин, зокрема пов'язаних з державною зрадою, шпигунством тощо. Дані питання актуалізувалися в Україні та набули особливої актуальності у зв'язку з військовою агресією російської федерації у 2014 році. Було прийнято ряд законодавчих та інших нормативно-правових документів, внесено ряд пропозицій щодо включення доповнень та змін як у кримінальному законодавстві, так і кримінальному процесуальному, адміністративному праві й процесі. У 2018 році приймається Закон «Про національну безпеку України», де визначалися та розмежовувалися повноваження, функції державних органів у сферах національної безпеки й оборони України, визначились основи для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, деталізувалися функції цих органів саме в площині, яка стосувалася саме національної безпеки і оборони, а головне виокремлено було контроль над органами та формуваннями сектору, який віднесено до безпеки і оборони країни. Проте, як показала практика, після повномасштабного вторгнення в Україну не всі правовідносини було врегульовано. Практично в період війни приймається ряд змін та доповнень до кримінального, кримінального процесуального кодексів. Автором актуалізовано окремі питання пов'язані з колабораціонізмом, пособництвом державі-агресору, проводиться дослідження щодо виникнення та становлення даних понять, які впливають на формування політики стосовно національної безпеки та державної зради, надається їх права характеристика та визначається місце в системі національної безпеки України. Автором проаналізовано окремі праці та нормативні документи й на основі використання окремих методів проведено історичний, правовий та порівняльний аналіз кримінально-правових конфліктів, пов'язаних з національною безпекою в Україні та вказано на можливості їх вирішення в умовах війни. Тому робота носить не лише теоретичний, й ці прикладний характер.

Ключові слова: національна безпека, державна зрада, колабораціонізм, пособництво агресору, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, кваліфікація правопорушення, мотив злочину, психічний розлад.

Vasyl M. Stratonov

Department of National, International Law and Law Enforcement
Kherson State University
Kherson, Ukraine

CHARACTERISTICS OF TREASON IN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF UKRAINE

Abstract. *National security problems in Ukraine have always been a topical issue, as evidenced by both state policy and legislative support for its implementation. Therefore, in order to ensure the National Security of Ukraine, a number of issues were studied that required the protection of public relations by the state, namely those related to treason, espionage, etc. These issues were brought up to date in Ukraine and became especially relevant in connection with the military aggression of the Russian Federation in 2014. A number of legislative and other normative legal documents were adopted, a number of proposals were made regarding the inclusion of additions and changes both in Criminal legislation and criminal procedural, administrative law and process. In 2018, the Law «On the National Security of Ukraine» was adopted, which defined and delimited the powers and functions of state bodies in the spheres of national security and defense of Ukraine, determined the basis for the integration of policies and procedures of state authorities and other state bodies, and detailed the functions of these bodies in the plane which was specifically related to national security and defense, and the main thing that was highlighted was control over the bodies and formations of the sector related to the security and defense of the country. However, as practice has shown, after the full-scale invasion of Ukraine, not all legal relations were settled. Practically during the war, a number of changes and additions to the criminal and criminal procedural codes are adopted. The authors actualize certain issues related to collaborationism, assistance to the aggressor state. Research is being conducted on the emergence and formation of these concepts, which influence the formation of policies regarding national security and treason. The article provides their legal characteristics and determines their place in the system of the National Security of Ukraine. The authors analyzed individual works and normative documents and, based on the use of individual methods, conducted a historical, legal and comparative analysis of criminal-legal conflicts related to national security in Ukraine and indicated the possibilities of their resolution in war conditions. Therefore, the work is not only theoretical, but also applied.*

Key words: *national security, treason, collaborationism, aiding and abetting an aggressor, criminal liability, criminal offence, qualification of offence, motive of crime, mental disorder.*

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року ще більше загострило питання національної безпеки, зробивши необхідним його глибоке переосмислення. Виникли потреби його дослідження, особливо проблеми державної зради з метою відшукування шляхів, як протидії, так і запобіганню скоєнню даного правопорушення, а також виконання основних завдань щодо притягнення всіх осіб, які вчинили кримінальні правопорушення до кримінальної відповідальності, щоб

жоден хто вчинив кримінальне правопорушення не залишився непокараним. Звичайно даному питанню присвячували увагу ряд учених серед яких: Антонов В. О. [1], Тацій В. Я., Перепелиця Г. М. [2], Косевцов В. О. [3], Стрельцов Є. Л., Стратонов В. М. [4] та ін., проте невіршених питань залишається ще досить багато.

Початок війни показав, що реалії практичного застосування кримінального законодавства, особливо в частині вирішення таких питань, як державна зрада, шпигунство, пособництво державі агресору не в повній мірі було врегульовано. Ніхто не міг передбачити, що війна може мати місце у XXI сторіччі. Тому ми ніби працювали над цим, але говорили про тероризм (як одну із форм насилля), де розглядалися проблеми терористичної діяльності під час збройних конфліктів міжнародного та не міжнародного характеру, яка останнім часом набирала актуальності. З'ясовували цілі та мету даної проблеми, та те, що прояви тероризму підпадають під юрисдикцію міжнародного гуманітарного права [5]. Проте це не дало плідних результатів, лише масштабні агресивні дії пробудили думку науковців, яка в свою чергу викликана була потребами практики. Актуальність теми також підтверджується обсягом учинених протиправних дій. Статистичний аналіз показав, що станом на 15 лютого 2023 року до єдиного реєстру, починаючи з березня 2022 року внесено 1296 правопорушень учинених проти основ національної безпеки України, серед яких 1033 правопорушення відкрито по факту державної зради. У межах досудового розслідування 556 особам оголошено про підозру, 323 особи оголошені в розшук, 1342 особи перевіряються на причетність до скоєних злочинів. І це лише частина правопорушень [6].

Історичний аналіз показує, наскільки важкий і трагічний шлях був пройдений для того, щоб здійснити ідею соборності та незалежності України зі збереженням її національних цінностей, що свідчить про явно виражене ставлення громадянського суспільства, громадського активу, окремих громадян до такого явища, як державна зрада (зрада Батьківщині). Тому проведемо історичне, правове дослідження саме державної зради в системі національної безпеки.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження проводилося на основі базових нормативно-правових актів, зокрема положень кримінального законодавства України та з використанням наукових публікацій таких дослідників як В. Антонов, В. Дудник, Ю. Василенко, Ю. Коломієць, Н. Кончук, В. Тацій, Г. Перепелиця, В. Косевцов, Є. Стрельцов, В. Стратонов та ін., а також матеріалів статистичного аналізу. В науковому дослідженні було використано загальнонаукові методи пізнання, а саме: системний аналіз, який дозволив розділити дослідження на окремі елементи; метод синтезу, який об'єднав матеріал викладення в загальний текст; метод індукції, який дозволив здійснити перехід від знання окремих елементів злочину до самого злочину в цілому; метод дедукції, завдяки якому було здійснено перехід від загальних відо-

мостей і понять, до конкретних їх елементів. Використання цих методів дало змогу належним чином дослідити джерела інформації в поєднанні зі спеціальними методами дослідження, які властиво використовувалися в процесі вивчення практики їх застосування. Серед використаних спеціальних методів: формально-юридичний, правовий аналіз, діалектичний, завдяки яким було систематизовано й проаналізовано наукові та нормативно-правові джерела, а також досягнуті результати та сформовані висновки. Так, формально-юридичний метод використовувався для розкриття змісту нормативно-правових актів, які пов'язані саме з державною зрадою; системно-структурний застосовано під час порівняльного аналізу Кримінального кодексу, законів України, наукових публікацій; логічний дозволив послідовно й логічно викласти матеріал, забезпечивши його логічну внутрішню узгодженість.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Відповідно до Конституції України [7], законів України [8], міжнародних договорів, а також інших нормативно-правових актів національна безпека є основним пріоритетом у виконанні функцій держави. Так, у п. 11 ст. 17 Конституції України визначено основні засади державної політики, які спрямовані на забезпечення національних інтересів суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у всіх сферах життя. На виконання зазначених положень у 2003 році було прийнято Закон «Про основи національної безпеки України» [9], але вже у 2018 році національна безпека України врегульовується новим Законом «Про національну безпеку України» [8]. Даний Закон визначив та розмежував повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, визначив основи для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, деталізував функції цих органів, які стосуються саме національної безпеки і оборони, а саме головне виокремив контроль над органами та формуваннями сектору, який віднесено до безпеки і оборони країни. Проте й даний Закон не був досконалим і це підтверджується прийняттям ряду змін до нього у 2020 році (від 04.03.2020 № 522-IX; від 17.06.2020 № 808-IX; від 17.09.2020 № 912-IX) та у 2021 році (від 30.03.2021 № 1357-IX; від 16.07.2021 № 1702-IX; від 16.11.2021 № 1882-IX). Згідно з п. 4 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» державна безпека визначається як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру». У пункті 9 ст. 1 даного Закону зазначено, що національна безпека України – це «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [10].

Інструментом забезпечення державної безпеки є Стратегія забезпечення державної безпеки, яка є основним документом планування, як правило на чоти-

ри роки. Остання Стратегія була прийнята 16 лютого 2022 року, яка реалізовуватиметься протягом планового періоду до 2025 року [11]. Аналізуючи поняття «національна безпека» та її ототожнення з «державною безпекою» ми зрозуміли, що принципи які викладено у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України», а саме: «1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили; 2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки; 3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони» [8] реалізують можливість забезпечити державі безпеку. У даному Законі в ст. 12 перераховані органи, які повинні забезпечувати національні інтереси та забезпечувати як зовнішню, так і внутрішню безпеку, до них входять: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які беруть участь на добровільних засадах. При цьому державні органи та органи самоврядування повинні здійснювати функції із забезпечення державної безпеки, взаємодіючи з тими, які входять до складу сектору безпеки та оборони.

У контексті національної безпеки необхідно розглядати дотримання конституційних прав людини. Починаючи з 2014 року, коли територіальна цілісність України була порушена країною агресором, постала необхідність урегулювання даного питання щодо осіб, які знаходилися на окупованій території. Тому в 2014 році Верховною Радою України приймається Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [12], що в принципі впливало як наслідок на формування стратегії реалізації національної безпеки України. Не можна реалізовувати обов'язки не забезпечивши права особі. У статті 5 «Захист прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованій території» зазначено: «Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території».

Початок війни показав, що реалії практичного застосування даного Закону, особливо в частині вирішення таких питань, передбачених статтею 5 цього Закону, не зовсім корелюється з ситуацією, яка склалась. Дійсно, ми не могли передбачити, що війна може мати місце у XXI сторіччі. Тому головна увага приділялася тероризму, як одній із форм насилля. Науковці та практики з'ясували цілі та мету цієї проблеми та те, що прояви тероризму підпадають під юрисдикцію міжнародного гуманітарного права; порушували проблемні питання про складність правового регулювання тероризму та всебічного засудження антисоціального явища світового масштабу; розглядали проблеми терористичної діяльності

під час збройних конфліктів міжнародного та не міжнародного характеру, яка останнім часом набирала актуальності [13]. Проте як показала практика велика кількість проблемних питань щодо захисту прав людини так і залишилися не вирішеною.

Звичайно після початку війни 24 лютого 2022 року Верховна Рада України активно включилася в роботу по вдосконаленню законодавства і внесенню відповідних змін, у тому числі й до Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» (2014) [14]. Звичайно зробивши висновок про недостатню урегульованість деяких питань, почалася робота і над усуненням інших проблем. У першу чергу, врегульовуючи захист конституційних прав осіб, постала необхідність розглянути проблеми пов'язані з учиненням окремими особами дій, які досить схожі на державну зраду, як це передбачено в ст. 111 КК України [15], але деякі дії не в повній мірі відповідали кваліфікаційним ознакам даної норми.

В умовах військового конфлікту забезпечення безпеки набуває термінового, гострого й особливо необхідного характеру, адже в такі моменти держава є вразливою, а сучасні технології ставлять інформаційну війну хіба не на рівні з основними бойовими діями через можливість набрати прихильників тієї чи іншої ідеології або навпаки – відштовхнути. Поєднання різних видів військових стратегій (у тому числі злочинних способів введення війни) називають гібридною війною [16]. Одним зі способів забезпечення національної безпеки є введення воєнного стану, який несе в собі ряд обмежень і обов'язків, які спрямовують сили держави на захист від посягань. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» регулює основні засади під час воєнного стану. Так, у ст. 1 надано роз'яснення поняття «воєнний стан», який визначається, як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [17].

3 березня 2022 року Законом України № 2108-IX внесено доповнення до Кримінального кодексу України, а саме, доповнено статтями 111–1 «Колабораційна діяльність», 111–2 «Пособництво державі агресору», які значно полегшили роботу правоохоронним органам та судам. Закон від 03.03.2022 № 2113-IX деталізував диспозицію статей 111 «Державна зрада», 113 «Диверсія» [18]. Також було внесено ряд інших змін до особливої частини Кримінального кодексу України, зо-

крема ст. 114–2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [19].

Відповідно постала потреба щодо внесення змін і до загальної частини КК України, зокрема до ст. 55 «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю», в якій значно підвищено термін яким обмежується право займати певні посади чи займатись діяльністю у разі вчинення злочинів проти національної безпеки, який складає мінімальну межу десять років, та максимальну – п'ятнадцяти років; до ст. 96–3 «Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру», а саме до частини 3 внесено доповнення: «...вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 111–1....» [20].

У цей період проходило наукове обговорення зазначених проблем, з'являються публікації К. Мартиненко [21], Ю. Василенко [22], Ю. Коломієць [23] та інших правників.

Власне кажучи спостерігаємо, що як науковці, так і практичні працівники розпочинають детально розглядати ті питання, які є дискусійними або ж потребують додаткового роз'яснення.

Звичайно в межах однієї роботи не можливо надати кримінально-правову характеристику кожному з видів злочинів, чи хоча б зупинитися на окремій проблемі. Тому зупинимось на такому кримінальному правопорушенні як «державна зрада». Характеризуючи суб'єкта даного складу злочину необхідно звернути увагу, що ним може бути лише громадянин України, як це зазначено у ч. 1 ст. 111 КК України. Про відповідальність за дані дії юридичної особи мова взагалі не може йти. Для розуміння, хто ж є громадянином України необхідно звернутися до Закону України «Про громадянство України» [24]. Так, громадянин України – це «особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України». Зважаючи на цю ознаку, хочемо розглянути питання тих осіб, які мають «подвійне» громадянство. Як відомо, в Україні неможливо мати подвійне громадянство, як про це зазначено у ст. 2 Закону України «Про громадянство України», проте є особи, які мають громадянство третьої держави, попри приписи, не вийшли в установленому законом порядку з громадянства України, але при цьому хоча за законодавством добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави (якщо на момент такого набуття він досяг повноліття) є підставою для втрати українського, що передбачено ч. 1 ст. 19 Закону «Про громадянство України» [24], а тому є ряд труднощів у застосуванні цієї норми, оскільки немає конкретного механізму підтвердження набуття громадянства іншої держави, оскільки мають місце випадки, коли

інша держава не надає відповідної інформації. У кримінально-правовій літературі з цього приводу вказується, що «якщо під час провадження у справі буде встановлено, що особа, яка обвинувачується в державній зраді, має, крім українського, ще й громадянство іншої держави, слід виходити із того, що набуття нею іноземного громадянства виключає її з числа громадян України» [25]. Як на нашу думку, можливо було б ураховувати наявність документу, який надає особа для підтвердження свого громадянства, а у разі не здійснення відповідних процедур щодо виходу з громадянства України, її дії необхідно інкримінувати за ст. 111 КК України як такі, що не підтверджують своє іноземне громадянство.

Наступною важливою ознакою суб'єкта є його вік. Так, за законодавством України кримінальну відповідальність можуть нести особи, яким на момент вчинення злочину виповнилося 16 років, як це передбачено ч. 1 ст. 22 КК України. Водночас цією статтею вік, з якого може наступати кримінальна відповідальність знижено до 14 років, який називається зниженим віком за окремі злочини. Однак у такому випадку враховується ряд чинників, які дають можливість зрозуміти, чи осудна така особа, серед яких: ступінь психофізичного розвитку, соціально-психологічні особливості, здатність суб'єкта під час вчинення злочину усвідомлювати його небезпечність, тяжкість злочину, поширеність діянь цього виду злочину серед осіб такого віку, принцип кримінально-правової політики (доцільність установлення кримінально-правової заборони тощо). Дані питання актуалізуються, оскільки ні судова практика, ні працівники слідчих підрозділів ще не зустрічалися з проблемами психологічного чи іншого стану особи неповнолітнього. Неповнолітні, які знаходяться тривалий час в окупації змушені під тиском окупантів ходити до школи, піддаватися скритому впливу російських вчителів їх пропаганді, а отже є ризик вчинення ними правопорушень, у тому числі й передбачених ст. 111 КК України. Адже ані діти, ані їх батьки не мають належного доступу до джерел інформації. Більш того, думка та дії дітей у багатьох аспектах залежать від поведінки батьків чи опікунів, піклувальників. Тому при притягненні до відповідальності за злочинні дії неповнолітніх гостро постає питання, наскільки особа у віці 14–16 років могла усвідомлювати протиправність і шкідливість своїх діянь за умов впливу на її свідомість значущих для неї осіб, відсутності відповідного життєвого досвіду, а також необхідних знань з політології, соціології та інших суспільних наук задля того, щоб здійснити аналіз своїх дій. Здебільшого, особи в 14–16 років ще не здатні у повній мірі зрозуміти обставини, що відчуваються у державі, зрозуміти поняття злочину державної зради. Отже, найчастіше для вчинення державної зради в особи має бути певний рівень знань, а у деяких випадках також наявність фізичних здібностей. Із цього можемо зробити висновок, що віком настання кримінальної відповідальності за державну зраду є особа, яка досягла 16 років. Проте за ст. 112 КК України відповідальність настає з 14 років.

У Кримінальному кодексі України не зазначається інші ознаки суб'єкта, з чого робимо висновок, що даний злочин може бути вчинений від Президента України

до звичайного громадянина України, саме головне, досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Проте слід розуміти, що в залежності від рівня володіння особливо важливою інформацією, можливості прийняття управлінських рішень, наявності спеціальних знань і навичок (як наприклад, у військових, які знають, як працювати з різними видами зброї), може бути нанесена різна шкода державі, тому відповідно будуть наступати різні наслідки. Коломієць Ю. провела класифікацію суб'єктів, які на її думку можуть вчиняти державну зраду. Вона поділила суб'єктів на сім груп, в залежності від виконання ними функцій як за посадами, так і за іншими критеріями [23, с. 265–268]. Ми погоджуємось із даною класифікацією, оскільки ранжування осіб за їхніми повноваженнями дає змогу більш чітко визначити відповідальність, адже ми знаємо, що чим вища посада – тим більшу відповідальність повинна нести особа, яка її обіймає. Також необхідно звернути увагу на ст. 20 КК України, де передбачено, що кримінальна відповідальність поширюється на особу, яка була визнана судом обмежено осудною, тобто на момент вчинення кримінального правопорушення через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Тому, якщо особа вчинила дії, які охоплюються нормами, що передбачають відповідальність за державну зраду, то вона може бути суб'єктом з обмеженою осудністю, і така особа може нести відповідно кримінальну відповідальність через застосування до неї примусових заходів медичного характеру.

Деякі вчені окремо зазначили, що в разі, коли службова особа вчинила державну зраду, то цей злочин кваліфікуватиметься в сукупності за ст. 111 КК України та ст. 364 КК України або ст. 368 КК України. Тобто за зловживання владою або службовим становищем і прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [26, с. 82–84].

Надаючи характеристику державної зради зауважуємо, що такі дії вчиняються лише з прямим умислом, оскільки особа свідомо розуміє, що її дії є незаконними та бажає досягнення певних результатів власної діяльності. Характеризуючи мотиви державної зради деякі вчені вказують на наступні: користь – особи, які дають завдання обіцяють за їхнє виконання значні матеріальні винагороди, тим самим приваблюючи людину до здійснення державної зради; особливо актуальним ми вбачаємо такий розвиток подій, коли внаслідок бойових дій особа лишається свого майна, залишається без помешкання та роботи, в деяких випадках залишається навіть без їжі, чим і користуються ті, хто дає їй завдання; проте не менш поширеним є варіант, коли людина хоче заробити «легкі» гроші, вчинивши такий злочин, керуючись лише жадібністю й абсолютною безпринципністю; ненависть до держави – через недовіру до органів влади, негативний попередній досвід із хабарництвом, поліцейським беззаконням, неможливість існувати в реальності українського законодавства в певного ряду осіб виникає стійка ненависть до держави та її апарату, в такому випадку людині в принципі байдуже, ким здійснить-

ся зміна влади, аби тільки прибрати тих, хто на її думку «не дає людям нормально жити»; страх відповідальності за незаконні діяння – коли особа здійснюючи державну зраду, сподівається уникнути відповідальності за ті правопорушення, які були здійснені на території України.

Характеризуючи об'єкт та об'єктивну сторону державної зради констатуємо, що успішне визначення об'єкту складу злочину приводить до правильної його кваліфікації. Посягання передбачене в розділі I Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України» у науковій літературі визначають одним із найбільш небезпечних видів злочинної діяльності. Зміст родового об'єкту злочину впливає з назви розділу Особливої частини Кримінального кодексу. Проте в кримінально-правовій літературі відсутня єдина позиція щодо визначення родового об'єкту злочину за ст. 111 «Державна зрада» КК України. Родовим об'єктом виділяють національну безпеку, безпеку самої держави у різних галузях діяльності [25, с.49]. Об'єктом державної зради визначаються державні інтереси, які відображаються в безпеці, територіальній цілісності, суверенитеті, конституційному ладі, економіці, національній обороні тощо.

Об'єктивна сторона державної зради передбачає дії (або бездіяльність), які спрямовані на завдання шкоди державним інтересам. Зі ст. 111 КК України розуміємо, які саме дії складають об'єктивну сторону злочину, а саме: порушення суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Проте шпигунство є відокремленим у ст. 114 КК України та визначено у частині 1 як «передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства». Тому після початку повномасштабного вторгнення, в березні 2022 року, як ми вже зазначали, Кримінальний кодекс України було доповнено статтями 111–1 «Колабораційна діяльність» та 111–2 «Пособництво державі агресору», які є логічним доповненням до ст. 111 та вочевидь мали призначення полегшити кваліфікацію відповідних злочинних дій. Беручи до уваги умови здійснення правосуддя, законодавець з метою спрощення кваліфікації, пришвидшення розслідування та судових розглядів розділив дії, що раніше були частиною об'єктивної сторони злочину державної зради, увійшли до зазначених нових складів правопорушення.

Для повного розуміння необхідно визначитись, а що ж таке «колабораціонізм» (від франц. *collaboration* – співпраця) тобто означає добровільна співпраця окремих груп чи класів населення на окупованих територіях з окупантами [22]. Перше, на що ми звернемо увагу, це на суб'єкт злочину, який може бути тільки громадянином України, але лише в частинах 1, 2, 3, 5, 7, 8 ст. 111–1 КК України, а от у час-

тинах 4 та 6 не зазначено, що суб'єктом повинен бути громадянин України, а отже це можуть бути й інші особи.

У частині 8 ст. 111–1 КК України визначено додатковий прями́й об'єкт злочину, а саме життя та здоров'я особи: «вчинення особами, зазначеними у частинах 5–7 цієї статті дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків». Із примітки до цієї частини розуміється, що об'єктом у контексті «інших тяжких наслідків» [26] можуть бути матеріальні цінності, яким завдана шкода, що в одну тисячу й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Зі змісту ст. 111 КК України спостерігаємо, що даний злочин може бути скоєний і в «мирний час», а от колабораціонізм вчиняється лише за умови збройної агресії або тимчасової окупації.

Що ж стосується ст. 111–2 «Пособництво державі-агресору» КК України, то суб'єктом може бути як громадянин України, так і іноземець чи особа без громадянства, за винятком громадян держави-агресора. Саме за рахунок відмежування суб'єктів ми можемо кваліфікувати те чи інше кримінальне правопорушення згідно з цією статтею. Хоча знову спостерігаємо, що ч. 4 ст. 111–1 КК України дещо перегукуються з ч. 1 ст. 111–2 КК України, що може призвести до ускладнення кваліфікації злочинних дій за певних умов.

Більш того, до проблем кваліфікації, а відтак і призначення покарання, слід віднести й наявність у Кримінальному кодексі України ст. 114 «Шпигунство», яка по суті дає уявлення й розуміння, що являє собою це явище, але не дає роз'яснень, за якою ознакою розмежувати шпигунство зі ст. 111 КК України. Хоча у ч. 3 ст. 114–2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» КК України передбачено «...вчинення за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства». Тобто в нормі прямо вказано на відсутність ознак шпигунства. Звичайно неоднозначність викликають проблеми під час призначення покарання, адже відповідно до ст. 114 «Шпигунство» КК України, тягне до позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої, що дещо відрізняється від мінімального строку передбаченого у ст. 111 КК України, де максимальний термін визначається довічним ув'язненням. Крім того ст. 114 «Шпигунство» КК України не передбачає кваліфікуючої ознаки у вчиненні злочину під час запровадження воєнного стану. Із цього можна припустити, що в разі воєнного стану чи збройного конфлікту шпигунство кваліфікуватимуть за ст. 111 КК України, проте виникає конкуренція статей у мирний час.

Слід звернути увагу на санкції, які з'явилися після 24 лютого 2022 року, а саме у ст. 111 КК України санкції передбачають: «карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої, але у разі вчинення суб'єктом того самого злочину під час дії воєнного стану (ч. 2 ст. 111) караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна». Посилення кримінальної відповідальності зумовлено особливою шкодою, яка наноситься державі в процесі вчинення даного злочину в період воєнного стану [27, с. 575–581].

Із вищевикладеного можна зробити проміжний висновок, що кваліфікація злочину державної зради потребує аналізу всіх аспектів, які стосуються як об'єкта, так і суб'єкта, а також об'єктивних і суб'єктивних сторін вчинення правопорушення. На думку авторів, деякі уточнення будуть проведені після отримання результатів судової практики.

Актуальним є питання щодо звільнення осіб від кримінальної відповідальності за дії чи бездіяльність, які підпадають під ознаки «державної зради». З цих обставин раніше вже велася наукова дискусія [28, с. 103–112]. Так, про звільнення від кримінальної відповідальності мовиться у ч. 3 ст. 111 КК України, де зазначається наступне: «Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання». Одразу можемо звернути увагу на формулювання поняття «ніяких дій не вчинив», адже в умовах збройної агресії часто постає питання примусу від тих, хто власне дає завдання, яке може нашкодити національній безпеці України. Беручи до уваги специфіку суб'єктивної сторони злочину, є певний ряд проблем щодо доведення факту примусу, якщо, наприклад, не було свідків і не застосовувалися фізичні методи впливу (те саме катування), які можна було б явно довести, натомість мало місце захоплення заручників з числа близьких чи родичів з метою психологічного тиску. Більш того, з огляду на те, що до об'єктивної сторони ст. 111 КК України входить шпигунство, яке передбачено ст. 114 КК України виникає логічне запитання щодо звільнення від кримінальної відповідальності в такому випадку, адже в ч. 2 ст. 114 зазначено, що «звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернене заподіяння шкоди інтересам України». Як ми бачимо, за ст. 114 КК України особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності навіть якщо вчинила дії, проте уточняється про відвернення шкоди інтересам України. Тобто в кожному конкретному випадку суду необхідно встановити всі обставини які дозволять звільнити особу від кримінальної відповідальності. Також постає потреба згадати й про амністію як вид звільнення від покарання. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про застосування амністії в Україні»

[29] амністія – це «повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, або вироки стосовно цих осіб, які не набрали законної сили». Разом з тим у цьому Законі у ст. 4 визначені винятки, стосовно яких амністія не застосовується, зокрема в пункті «г» зазначено, що до осіб, яких засуджено за злочини проти основ національної безпеки України. Тобто правопорушники повинні розуміти, що злочини які вони вчиняють проти національної безпеки не підлягають, а ні повному, а ні частковому звільненню від відбування покарання.

ВИСНОВКИ

Особливості правового регулювання захисту національної безпеки України в контексті розгляду злочину державної зради надають підстави дійти певних узагальнень, визначень, характеристик. Так, досліджуючи поняття державної та національної безпеки, воєнного стану, ми виділили принципи забезпечення державної безпеки України.

Провели правову характеристику нововведених норм до Кримінального кодексу України, вказали на причини їх введення. Охарактеризували деякі проблеми розмежування окремих норм під час кваліфікації дій, а відтак і при призначенні покарання.

Проблеми визначені у статті потребують подальшого наукового обговорення з метою внесення деяких конкретизуючих понять в окремі норми, що дозволить розширити можливості під час кваліфікації протиправних дій та правильного застосування кримінального законодавства працівниками судових та слідчих органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Антонов В. О. Конституційно-правові проблеми національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
- [1–1] Антонов В. О. Воєнна політика України: сучасні реалії та перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2017. №2. С. 40–44 (дата звернення: 15.01.2024).
- [2] Воєнна безпека України на межі тисячоліть : монографія / під ред. Г. М. Перепелиці ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. Київ : Стило, 2002. 394 с.
- [3] Косецов В. О. Національна безпека України (теорія, реальність, прогноз) : монографія. Київ : Статсанга, 2000. 80 с.
- [4] Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика : колективна монографія / за заг. ред.: В. М. Стратонова, Є. Л. Стрельцова. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2015. 340 с.
- [5] Stratonov V., Pavlish P., Gavlovskaya A. Historical characteristics of mercenary activities as form of private military companies activity. *Archives of Criminology and Forensic Sciences Scientific Journal*. 2021. №2(4). P. 35–44.
- [6] За рік від початку війни ДБР розслідує майже 1 тис. 300 кримінальних проваджень щодо злочинів проти національної безпеки (інфографіка). *Державне бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/news/za-rik-vid-pochatku-vijni-dbr-rozslidue-majzhe-1-tis.->

- 300-kriminalnih-provadzhen-shhodo-zlochiviv-proti-nacional-noi-bezpeki-infografika (дата звернення: 15.01.2024).
- [7] Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
- [8] Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
- [9] Про основи Національної безпеки : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 351 (втратив чинність на підставі Закону від 21.06.2018 № 2469-VIII) URL: (дата звернення: 15.01.2024).
- [10] Про національну безпеку України : Закон від 21.06.2018 № 2469-VIII (станом на 15 черв. 2022 р. URL: (дата звернення: 15.01.2024).
- [11] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.12.2021 «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (дата звернення: 15.01.2024).
- [12] Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
- [13] Стратонов В. М., Гуліч Ю. Є. Тероризм, як актуальна проблема міжнародного гуманітарного права. *The 7th International scientific and practical conference*. 2021. С. 784–787. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34400/1/2_5416016651462118980.pdf#page=780 (дата звернення: 15.01.2024).
- [14] Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України : Закон України від 21.04.2022 № 2217-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
- [15] Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 149.
- [16] Резнікова О. О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovooho-seredov-yshcha-ukrayiny> (дата звернення: 15.01.2024).
- [17] Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (станом на 31 груд. 2022 р.) URL: (дата звернення: 15.01.2024).
- [18] Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
- [19] Про внесення змін до Кримінального кодексу України : Закон України від 24.03.2022 № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
- [20] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правових основ організації та здійснення контррозвідувальної діяльності в Україні : Закон України від 25.04.2022 № 7267-I. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/LI07327I> (дата звернення: 15.01.2024).

- [21] Мартиненко К. Деякі проблеми виявлення та розслідування державної зради в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 575–581. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/138.pdf (дата звернення: 15.01.2024).
- [22] Василенко Ю. В. До питання про відмежування колабораційної діяльності від державної зради. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.). URL: <https://hdl.handle.net/11300/19723> (дата звернення: 15.01.2024).
- [23] Коломієць Ю. Державна зрада, вчинена в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 265–268.
- [24] Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III (станом на 05 лют. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
- [25] Кончук Н. С. Кримінальна відповідальність за державну зраду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2019. 218 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3512> (дата звернення: 15.01.2024).
- [26] Дудник В., Нікітін Ю. Кримінально-правова характеристика державної зради. *Теорія і практика сучасної науки та освіти* : матеріали III міжнар. науково-практ. конф. (м. Львів, 20–21 трав. 2021 р.). Львів, 2021. С. 82–84. URL: [https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32225/травень%202021-2%20\(1\).pdf?sequence=1&rsAllowed=y#page=83](https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32225/травень%202021-2%20(1).pdf?sequence=1&rsAllowed=y#page=83) (дата звернення: 15.01.2024).
- [27] Мартиненко К. Деякі проблеми виявлення та розслідування державної зради в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 575–581. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/138.pdf (дата звернення: 15.01.2024).
- [28] Зайцев О., Філіпенко В. До питання звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду (ч.2 ст.111 КК України). *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2018. № 1 (81). С. 103–112. URL: (дата звернення: 15.01.2024).
- [29] Про застосування амністії в Україні : Закон України від 01.10.1996 № 392/96-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960392> (дата звернення: 15.01.2024).

REFERENCES

- [1] Antonov, V. O. (2017). *Constitutional and legal problems of national security of Ukraine*. In Yu. S. Shemshuchenko (Ed.). Kyiv: TALKOM.
- [1–1] Antonov, V. O. (2017). Military policy of Ukraine: modern realities and perspectives. *Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 40–44.
- [2] *Military security of Ukraine on the verge of millennia*. (2002). In H. M. Perepelitsa (Ed.). National Institute of Strategic Studies. Kyiv: Stylos.
- [3] Kosevtsov, V. O. (2000). *National security of Ukraine (theory, reality, forecast)*. Kyiv: Statsanga.
- [4] *War crimes: criminal-legal, criminological and criminological characteristics*. (2015). In V. M. Stratonova, E. L. Streltsova (Ed.). Kherson: «Helvetyka» Publishing House.

- [5] Stratonov, V., Pavlish, P., & Gavlovskaya, A. (2021). Historical characteristics of mergerary active titles as a form of private military companies activity. *Archives of Criminology and Forensic Sciences Scientific Journal*, 2(4), 35–44.
- [6] In the year since the beginning of the war, the SBI investigates almost 1,300 criminal proceedings regarding crimes against national security (infographic). *State Bureau of Investigation*. Retrieved from <https://dbr.gov.ua/news/za-rik-vid-pochatku-vijni-dbr-rozslidue-majzhe-1-tis.-300-kriminalnih-provazhen-shhodo-zlochiviv-proti-nacionalnoi-bezpeki-infografika>
- [7] Constitution of Ukraine: Law of Ukraine. (1996, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [8] On amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding increased liability for crimes against the foundations of national security of Ukraine under martial law: Law of Ukraine (2022, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- [9] On the Basics of National Security: Law of Ukraine. Retrieved from
- [10] On the national security of Ukraine: Law of Ukraine (2018, June). Retrieved from
- [11] On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated December 30, 2021 «On the Strategy for Ensuring State Security»: Decree of the President of Ukraine (2022, February). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
- [12] On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine: Law of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
- [13] Stratonov, V. M., & Gulich, Yu.E. (2021). Terrorism as an actual problem of international humanitarian law. *The 7th International scientific and practical conference*, 784–787. Retrieved from https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34400/1/2_541_601665146_2118980.pdf#page=780
- [14] On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Regulation of the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine: Law of Ukraine (2022, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text>
- [15] Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine (2001, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- [16] Reznikova, O. O. Strategic analysis of the security environment of Ukraine. *National Institute of Strategic Studies*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/statti/stratichnyy-analiz-bezpekovo-ho-seredov-yscha-ukrayiny>.
- [17] On the legal regime of martial law: Law of Ukraine (2015, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
- [18] On amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding increased liability for crimes against the foundations of national security of Ukraine under the conditions of martial law: Law of Ukraine (2022, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>
- [19] On Amendments to the Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine (2022, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>
- [20] On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Legal Foundations of the Organization and Implementation of Counterintelligence Activities in Ukraine: Law of Ukraine (2022, April). Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/JI07327I>

- [21] Martynenko, K. (2022). Some problems of detecting and investigating state treason under martial law. *Legal scientific electronic journal*, 5, 575–581. Retrieved from http://lsej.org.ua/5_2022/138.pdf
- [22] Vasylenko, Yu.V. (2022, June). On the question of distinguishing collaborative activity from high treason. *The European choice of Ukraine, the development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century» (to the 25th anniversary of the National University «Odesa Law Academy» and the 175th anniversary of the Odessa School of Law): materials of the International science and practice Conference, Odessa*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/11300/19723>
- [23] Kolomiets, Yu. (2022, June). *The European choice of Ukraine, the development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century» (to the 25th anniversary of the National University «Odesa Law Academy» and the 175th anniversary of the Odessa School of Law): materials of the International science and practice Conference, Odessa*, 265–268. Retrieved from <https://hdl.handle.net/11300/19723>
- [24] On Ukrainian citizenship: Law of Ukraine (2001, January). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
- [25] Konchuk, N. S. (2019). Criminal liability for high treason (Candidate, dissertation, Lviv, Ukraine). Retrieved from
- [26] Dudnyk, V., & Nikitin, Yu. (2021, May). Criminal and legal characteristics of treason. *Theory and practice of modern science and education: Materials of the 3rd International scientific and practical conference, Lviv*, 82–84. Retrieved from [https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32225/травен%202021-2%20\(1\).pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=83](https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32225/травен%202021-2%20(1).pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=83)
- [27] Martynenko, K. (2022). Some problems of detecting and investigating state treason under martial law. *Legal scientific electronic journal*, 5, 575–581. Retrieved from http://lsej.org.ua/5_2022/138.pdf
- [28] Zaitsev, O., & Filipenko, V. (2018). On the issue of exemption from criminal responsibility for treason (Part 2 of Article 111 of the Criminal Code of Ukraine). *Bulletin of the LDUVS named after E. O. Didorenko*, 1(81), 103–112. Retrieved from <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/158>
- [29] On the application of amnesty in Ukraine: Law of Ukraine (1996, October). Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/Z960392>

Василь Миколайович Стратонов

Доктор юридичних наук, професор

Професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності

Херсонський державний університет

73003, вул. Університетська, 27, Херсон, Україна

Vasyl M. Stratonov

Doctor of Law, Professor

Professor of the Department of National, International Law and Law Enforcement

Kherson State University

73003, 27 Universytets'ka Str., Kherson, Ukraine

Рекомендоване цитування: Стратонов В. М. Характеристика державної зради в системі національної безпеки України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. №1. С. 216–233.

Suggested Citation: Stratonov, V. M. (2024). Characteristics of Treason in the National Security System of Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31(1), 216–233.

Стаття надійшла / Submitted: 16/01/2024

Доопрацьовано / Revised: 16/02/2024

Схвалено до друку / Accepted: 28/03/2024